

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту наказу Міністерства юстиції України
«Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України
від 21 грудня 2017 року № 4125/5»

1. Мета

Проект наказу Міністерства юстиції України «Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 року № 4125/5» (далі – проект наказу) розроблено з метою приведення положень наказу Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 року № 4125/5 «Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 грудня 2017 року за №1554/31422 (далі – наказ), у відповідність до Закону України від 10 квітня 2023 року № 3022-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги» (далі – Закон), а також з метою доповнення Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі, затверджених наказом (далі – Стандарти), новими стандартами щодо представництва неповнолітніх у кримінальному процесі.

2. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Пунктом 18 Закону внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», які передбачають, зокрема, заміну слів «правова допомога» словами «правнича допомога», «центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги» – «центр з надання безоплатної правничої допомоги», а також виключення із повноважень центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Також Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 19 січня 2024 року № 63 «Деякі питання оплати послуг перекладачів і медіаторів, які залучаються центрами з надання безоплатної правничої допомоги», якою затверджено Порядок залучення перекладачів для забезпечення надання безоплатної вторинної правничої допомоги та оплати їх послуг, що передбачає залучення перекладачів за поданням адвоката або працівника центру з надання безоплатної правничої допомоги, який надає безоплатну вторинну правничу допомогу суб'єкту в цивільних, адміністративних, господарських провадженнях, а також у разі представництва у кримінальному провадженні, якщо суб'єкт має порушення слуху та/або є іноземцем або особою без громадянства та не володіє державною мовою.

Відповідно виникла необхідність у приведенні стандарту щодо залучення перекладача у відповідність до вказаного Порядку.

Крім того, Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (далі – Стратегія), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1027-р, закріпила забезпечення найкращих інтересів дитини як пріоритетну засаду при формуванні та здійсненні правосуддя, дружнього до дитини.

З метою реалізації Стратегії запроваджено пілотний проєкт щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, затверджений спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187 (далі – пілотний проєкт).

Пунктом 6 Плану заходів з реалізації пілотного проєкту передбачено, зокрема, розроблення проєкту змін до Стандартів.

Також Національним планом превентивних заходів щодо припинення та запобігання грубим порушенням прав дітей в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 березня 2024 року № 256-р, визначено, як один із заходів впровадження міжнародної практики функціонування використання методик «Барнахус» та «Зелена кімната» через унормування питання щодо функціонування спеціального приміщення, передбаченого для опитування (допиту) дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), із застосуванням дружньої мови спілкування з дитиною.

Ефективний правовий захист неповнолітніх є ключовим для забезпечення справедливості та дотримання їхніх прав у кримінальному провадженні. Неповнолітні через свою незрілість та недостатнє знання правових норм особливо вразливі у процесі розслідування та судового розгляду. Надання їм якісної правничої допомоги забезпечить правову рівність, захист їхніх прав, належне представництво інтересів.

У зв'язку з цим 31 травня 2024 року проведено спільну нараду керівників правоохоронних та державних органів, дотичних до формування та реалізації державної політики у сфері захисту інтересів дітей, щодо стану протидії дитячій злочинності, захисту прав та інтересів дітей, які перебувають у контакті із законом, а також формування правосуддя, дружнього до дитини, за результатами якої прийнято постанову та одним із завдань визначено розробку стандартів якості надання правничої допомоги неповнолітнім незалежно від їхнього процесуального статусу.

З огляду на зазначене, а також з метою реалізації пілотного проєкту «Програма відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення», запровадженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 22 липня 2024 року № 2176/5/501/176, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 25 липня 2024 року за № 1116/42461, та пілотного проєкту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус), порядок реалізації якого

затверджено наказом Міністерства юстиції України, Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 26 липня 2024 року за № 2218/5/180/523/352-Н/1306, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 29 липня 2024 року за № 1151/42496, Стандарти потребують удосконалення в частині представництва неповнолітніх у кримінальному процесі.

Таким чином, виникла необхідність щодо внесення відповідних змін до наказу та Стандартів.

3. Основні положення проєкту акта

Проєктом наказу пропонується внести редакційні зміни до наказу і Стандартів щодо термінів.

Стандарт щодо залучення перекладача запропоновано викласти в редакції, що передбачає для адвоката обов'язок звернення до центру з надання безоплатної правничої допомоги з поданням про залучення перекладача, у разі якщо клієнт має порушення слуху та/або є іноземцем або особою без громадянства та не володіє державною мовою.

Також розділ IV «Окремі стандарти здійснення представництва суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу у кримінальному процесі» таблиці Стандартів пропонується доповнити новими стандартами щодо представництва неповнолітніх у кримінальному процесі, якими передбачити такі обов'язки для адвокатів під час надання ними безоплатної вторинної правничої допомоги:

роз'яснення до початку судового розгляду про можливість розгляду справи у закритому судовому засіданні та на вимогу клієнта подання відповідного клопотання;

надання пріоритету кримінальним провадженням, у яких здійснює представництво неповнолітніх за дорученням центру, зокрема, шляхом вжиття відповідних дій щодо перенесення участі в інших кримінальних провадженнях;

заявлення клопотання про участь на досудовому розслідуванні або під час судового розгляду законного представника, психолога, а у разі необхідності лікаря, у тому числі, з метою мінімізації слідчих (процесуальних) дій за участю дитини та можливості її подальшої участі у судовому розгляді без заподіяння їй ретравматизації;

роз'яснення дитині доступною для неї мовою з урахуванням віку і зрілості та її законному представнику про повноваження представника в кримінальному провадженні, необхідну інформацію, що стосується можливих наслідків поглядів та/або думок дитини, а також процесуального права на примирення з підозрюваним, обвинуваченим у кримінальному провадженні і його наслідків та інформування про можливість участі у Програмі відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення, а також з урахуванням результатів участі у цій Програмі узгодження правової позиції з клієнтом щодо

висловлення його думки під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому або при вирішенні питання про застосування примусових заходів виховного характеру;

повідомлення прокурора та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у разі виявлення випадків недотримання вимог законодавства щодо проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій з клієнтом, який є неповнолітнім, в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації;

заявлення клопотання до початку судового розгляду про розгляд кримінального провадження без участі неповнолітнього (крім випадків, якщо неповнолітній сам виявив бажання в такій участі);

забезпечення подання до суду документів щодо думки неповнолітнього з приводу призначення покарання обвинуваченому або при вирішенні питання про застосування примусових заходів виховного характеру у разі проведення судового розгляду без участі потерпілого неповнолітнього.

4. Правові аспекти

Правову підставу розроблення проєкту наказу містить абзац четвертий пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону та Стратегія.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація наказу не потребуватиме додаткового фінансування з Державного бюджету України.

6. Позиція заінтересованих сторін

Проєкт наказу не стосується питань функціонування місцевого самоврядування, прав та інтересів територіальних громад, місцевого та регіонального розвитку, соціально-трудової сфери, прав осіб з інвалідністю, функціонування і застосування української мови як державної, сфери наукової та науково-технічної діяльності.

Проєкт наказу не потребує проведення консультацій з громадськістю.

7. Оцінка відповідності

У проєкті наказу відсутні положення, що стосуються зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, які впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, містять ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, створюють підстави для дискримінації.

Громадська антикорупційна, громадська антидискримінаційна та громадська гендерно-правова експертизи проєкту наказу не проводились.

8. Прогноз результатів

Реалізація проєкту наказу забезпечить приведення положень наказу у відповідність до норм чинного законодавства.

Реалізація проєкту наказу не вплине на ринкове середовище, забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави; розвиток регіонів, підвищення чи зниження спроможності територіальних громад; ринок праці, рівень зайнятості населення; громадське здоров'я, покращення чи погіршення стану здоров'я населення або його окремих груп; екологію та навколишнє природне середовище, обсяг природних ресурсів, рівень забруднення атмосферного повітря, води, земель, зокрема забруднення утвореними відходами, інші суспільні відносини.

Проєкт наказу не належить до сфери дії Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

**Віце-прем'єр-міністр з питань європейської
та євроатлантичної інтеграції України –
Міністр юстиції України**

Ольга СТЕФАНШИНА